

տռակով¹ ծածկած որպէս զի խմորի,
վերջն ալ հացի և նկանի ձև կու տան
ու տաք և մաքուր փռան մէջ կ'եփեն:

Որչափ աշխատութիւն կ'ուզէ կե-
րած հացդ. քանի հոգի աս բանիս հա-
մար քրրտներ հոգներ են. և դու առանց
արդեանց յոյս ունիս զայն ձեռք ձգելու:

Վեղացիներ կան որոնք լազուտէ այն-
պիսի խոշոր հացեր կը շաղուեն, որ չեն
եփուիր, ու քանի մը օրէն կը թթուին
ու կը մքրտին, և ուսկից շատ հիւան-
դութիւններ առաջ կու գան: Երբ
բժիշկն կամ ժողովրդապետը և կամ
ուրիշ գիտցող մը ըսէ որ այս կամ ան
բանը գէշ կ'ընէ, պարտաւորեալ ենք՝ ի
խղճէ իրենց հնազանդելու. և խիստ
պարսաւելի է այն խնայողներուն ըրածն
որոնք կը յամառին այդ խոշոր հացերը
գործածել թէպէտ ըսուած է իրենց որ
առողջութեան վնասակար են:

Ուրեմն տես, ազնիւ պատանեակ, որ
միթէ ամօթ չէ՞ այսպիսի սովորական
բան մը չգիտնալը. ես դիտմամբ այս
դիւրին օրինակս ընտրեցի, որպէս զի
հետաքրքրութիւնդ արթննայ աչքիդ
տակն եղած բաները գիտցողի մը հար-
ցնելու: Եւ դեռ որչափ բաներ ալ
կան, որ ըստ ինքեան հետաքրքրու-
թիւն պէտք է ընես գիտնալու համար:
Ինչպէս խղունջին պատեանը կը մեծ-
նայ. ինչպէս մէկ սերման հատէ մը որդ
կը ծնանի, որ վերջը բժոժին մէջ փա-
կուելով՝ թիթեռն կը ձևանայ. ուր կը
ձմերեն քանձերն, միջիւններն և թռու-
չունները. ուսկից է փոսուռայներուն
կամ կածողիկներուն լոյսը. ինչպէս մե-
ղունները մեղը կը շինեն. ինչո՞ւ անձրեւե-
լն առաջ հոտերն ու ձայները սաստիկ
կ'ըլլան, ծիծառները կը սկըսին թռչ-
տիլ ու կարիճներն ալ կ'ելլան պտը-
տելու:

Եւ ասոնց նման ուրիշ բաներ հար-
ցնելու մի՞ քաշուիր. երբ հասակէդ վեր
կամ քեզի պատշաճ չըլլան գիտնալու,
վարժապետդ ու ծնողքդ քեզի կ'ըսեն.
Որդի, դեռ մաքաղ ես. հիմուհիմա չենք

1. Գաւառական բառ՝ որ կը նշանակէ խմորի
աշտին վրայ փռուած լաթը:

կրնար թելի այդ բանը մեկել. ջանք ըրէ սոր-
վէ ու համայ համայ կը փռնաս: Վեզի
ասանկ որ ըսելու ըլլան, համոզուած
պիտի հաւատաս որ աղէկութեդ հա-
մար կ'ընեն, և հետաքրքրութիւդ յար-
մար ատենին կը պահես: Իսկ թէ որ
յետոյ բացատրեն, ամէն օր մէյմէկ բան
կը սորվիս, և կ'իմանաս թէ ուսմունքն
ինչ գեղեցիկ բան է, որ այսչափ օգտա-
կար ու հաճոյական տեղեկութիւննե-
րով զքեզ կը զարդարէ:

Կը շարունակուի:

Դիցաքսանոսքիւն մեղուաց:

Վախնիք այս օգտակար միջատին վրայ
խել մը առասպելներ հնարած էին.
բայց աւելի զարմանալի է իրենց մեղուին
ճարտարութեանը և կրած զանազան
փոփոխութեցը վրայօք ունեցած ման-
րամասն տեղեկութիւններն: Եւ բանիս
վրայ խօսող մատենագիրք, մեղուաց
վրայ պարապողներուն անգուշ ջանիցն
ու երկայնատութեանը նկատմամբ ան-
հաւատալի բաներ կը պատմեն: Երիտ-
տոմաքոս վաթսուն տարի աշխատեց է,
և իլիսկոս՝ անտառներու մէջ քաշուեց
է, որպէս զի զանոնք իրենց ազատ վի-
ճակին մէջ դիտէ: Եւս երկու իմաս-
տասէրներն ըստ Պլինիոսի՝ մեղուաց
բնութեան վրայ գրեցին. և կ'ըսեն թէ
մարդիկ անոնցմէ սորվեր են բանի հետ
ըլլալ և իրենց աշխատութիւններէն օ-
գուտ քաղել:

Երիտտոտէլ երկայն ատեն անոնց
վրայ զննութիւններ ըրաւ, զորոնք վեր-
ջը Սիրիոս քերդողական նկարա-
գրութեամբք զարդարեց: Իսկ Պլինիոս
զանոնք կրկնելով և իր ընդարձակ եր-
կասիրութեանը մէջ անցընելով, անոնց
վրայ վսեմութեան և ճշմարտութե այն
կնիքն տպաւորեց՝ որ բնական պատմու-
թեան միայն կը պատշաճի: Եւ անկէ
ետեւ անհիմն սեպուեցաւ այն կարծիքը
թէ մեղուններն հոգրոսի բնակիչքը բո-
նադատած ըլլան՝ իրենց հայրենիքը

Թողլու և ուրիշ տեղ հաստատուելու . և դարձեալ այն թէ կրետեան մեղու- ներն՝ ծովու մէջ երկնցած ցամաքի մը վրայէն կամ միրկալից տեղերէ անցնե- լու ժամանակ , նաւախըճի նման մանր գայլախազ մը հետերնին տարած ըլլան :

Վիցաբանք կ'աւանդեն թէ Սելիսա յաւերժաճարսը մեղրի խորխոր գտնե- լով , և այս քաղցրահամ ուտելիքին կի- րառութիւն մարդկանց սորվեցնելով , մարդազոհը և դիակներն ուտելու սոս- կալի սովորութիւնը բոլորովին անհետ ըրաւ :

Հոյնք մեղուն նոյն յաւերժաճարսին անուամբը Մելիսս կոչեցին . որ ետքը Վեմետրի քրմութիւնները նոյն անուա- նակոչութիւնն ունեցան : Այս առաս- պելախառն աւանդութիւններէն յայտ- նի կը տեսնուի այն այլաբանական ոգ-ւոյն հետքն , թէ ինչպէս հին ազգերն , մանաւանդ Հոյնք՝ մարդկային ազգի պատմութեան հին անցքերը կը խան- գարէին կը զարդարէին :

Թէ որ մէկն անաչառ ոգւով այլ և այլ վայրենի ազգաց վիճակը դիտելու ըլլայ՝ ինչ որ պատմութիւնն ու ճանա- պարհորդութիւնք մեզի աւանդեր են , կը տեսնէ որ անոնց ընդհանուր բնաւո- րութիւնն ու սովորութիւնները՝ իրենց կերակուր հայթայթելու առաւել կամ նուազ դիւրութենէն մեծապէս կա- խումն ունին : Վրեթէ բոլոր պատերազ- մաց ծագումը՝ երկրակալութենէն կամ որսոյ յափշտակութենէն առաջ եկած է . և հաւանական է կարծելը որ մար- դակերութիւնն ալ ուտելեաց կարօտու- թենէն սկսած ըլլայ . բայց ուր որ բնու- թիւնը մարդկանց առատ և դիւրագիւտ անունդ կը մատակարարէ՝ հոն այս զար- հուրելի սովորութիւնը չկայ :

Աւտի նորածին ազգի մը համար նոր կերակրոյ մը գիւտը նշանաւոր պէտք մը կը համարուի . և կը տեսնենք թէ ինչ- պէս անով նախնի ընկերութեանց սո- վորութիւններն աւելի բարակցան . և գիտնալով որ Հոյնք ընդհանուր մարդ- կութեան նոր և ախորժաճամ կերա- կուր հայթայթող գիւտերն իրենց կրօ-

նիցը սրբազան մասունքը սեպած էին , դիւրաւ կրնանք պարզել նաև Սելի- սեայ առասպելը : Ինչպէս բան մըն էր այս յաւերժաճարսնը Վեմետրի քրմ- մութիւն կարգելը , որովհետեւ փեթակէն մեղր հանելու արուեստն յարակից կա- պակցութիւն մը ունի երկրագործութե- արուեստին հետ , որուն աստուածութիւն էր՝ Վեմետր :

Հին հեղինակացմէ ոմանք կ'ըսեն թէ Սելիսա՝ Լիմալթէայի քոյրն էր , որոնց հայրն էր Արետէի թագաւոր մը , և թէ երկուքն ալ Լիւրամազդայ դայեակ եղան . այլք կ'ըսեն թէ Լիմալթէա՝ այծի մը ա- նուն էր : Այս նմանակից աւանդու- թիւններէն կ'իմացուի որ , Լիւրամազդ կաթով ու մեղրով մեծցած կը համա- րուէր . և ինչպէս որ կ'երևի , Հոյնք սո- վորաբար իրենց տղաքը նոյնպէս կը սնու- ցանէին :

Հինք մեղուններն Լիւրանի նուիրած էին , և կը կարծէին որ դելփական եր- կրորդ տաճարն անոնց ձեռագործն ըլ- լայ : Իրաւ այս տաճարը փոխադրական էր , բայց չկրնար գուշակուիլ թէ ար- դեօք իրենք այս առասպելով ինչ կ'ու- զէին իմանալ :

Լիփեսացիք կ'ըսէին թէ իրենք աթե- նացի գաղթականէ մը իջած են , որոնց մուսայք՝ մեղուի կերպարանքով առաջ- նորդ եղեր են . անոր համար եփեսա- կան վաղեմի դրամոց վրայ մեղուի պատ- կերը քանդակուած է :

Արրոն զմեղուն Հաւ Մասայից կը կոչէ :

Այս ամէն բաներէն կը տեսնուի թէ արչափ հնոց մէջ յարգի ու սիրելի էր այս միջատը , ևս առաւել քերդողաց :

Հունաստան ատեն մը , ինչպէս նաև հիմա՝ ազնիւ , քաղցրաճաշակ և անու- շահոտ մեղր կը բերէր , ուստի բնակա- նապէս շաքարի կիրառութիւնը չսկսած , շատ յարգի բան եղած պիտի ըլլայ :

Սեղուն և իր մեղրը որ նշանակ էր քաղցր և հրապուրիչ ճարտարխօսութե- քերդողաց համար խել մը այլաբանու- թեանց , նմանուեց և նկարագրութեց նիւթեր եղած են , որոնք ինչուան հիմա

ախորժեղի են, թէպէտ և մեզի համար նոյն մերձաւոր յարաբերութիւններն չունենան: Հոմերոս երբ ուզէ՝ Վեստոյի համոզողական ճարտասանութիւնը նկարագրել, կ'ըսէ՝ թէ Մեղրի պէս խօսի: Բեբէն էր ծառայէ: Թէպէտ և ուրիշ տեղ ալ կ'ըսէ՝ որ Վեթիկոս-Մեթիկոսն աւելի բաղն է: Պլատոնի համար ալ կը պատմեն՝ թէ խանձարոց մէջ քուն ըլլալու ժամանակ՝ բերնին վրայ մեղուներ հանգչելով, գուշակեցին որ որ մը անուանի քաղցրախօս ճարտասան մը պիտի ըլլայ: Սանուկն Պինդարոս՝ ծնողացմէ միտենեաց ճիւղերու վրայ ձգուած ըլլալով, մեղուները զինքը սնուցին, կ'ըսեն, կաթի տեղ մեղը ջամբելով: Երբ բանը նաև Վաքնիսի, և ուրիշ մեծամեծ քերդողաց համար ալ կը պատմուի: Վսենոփոն իր ոճոյն քաղցրութեանն ու վայելքաբանութեան համար՝ Մեղոս ափէնայոց կոչուեցաւ: Հին նկարի մը մէջ, լոգարանի մը

կամ յաւերժահարսանց պաշտամանցը նուիրեալ քարայրի մը մուտքին վրայ մեղու մը նկարուած էր: անշուշտ պատկերահանը անով կ'ուզէ իմացընել թէ ինչպիսի զգուշութիւն պէտք է այն սրբաւանութիւն տեղերէն պղծագործ մարդիկն հեռացընել, ինչպէս որ ժիր մեղուն ապականիչ միջատներն իր փեթակէն դուրս կը հալածէ:

Մեղուն Հուլմայեցւոց մէջ՝ չարագուշակ կը սեպուէր, և ընդ հակառակն բէովտացւոց և ատտիկեցւոց մէջ բարեգուշակ: Պլուտարքոս Բրուտոսի վարքին մէջ կ'ըսէ թէ գործողութեան մը սկիզբը մեղուաց երևնալը ձախորդութեան նշան էր: Ենթադրուի համար Վպպիանոս մասնաւոր կը յիշատակէ թէ այն պատերազմին նախընթաց օրն որ Պոմպէոս Փարսալիոյ մէջ յաղթուեցաւ ու փախաւ, մեղուաց խումբ մը բագնաց վրայ ժողվուած էին:

ԱԳՌԱԻՆ ՈՒ ԱՂՈՒԷՍ

Ոստի մը ծայր
Պարոն ագռաւն էր թառեր .
Բերանն աւար
Վողցած պանրի կտոր մ'ունէր :
Հոտը կ'առնու
Բզուէսը վեր վեր կ'իյնայ .
Բնուշ լեզու
Կու գայ վարէն ձայն կու տայ .
Բարե, բարե,
Պարոն ագռաւ,
Վեզ շատ արե .
Ո՛հ, ինչ աղւոր
Ինչ գեղեցիկ
Ես իրաւ որ :
Սուտ չըկարծես,
Ինչ ձայնդ ալ է
Սա տեսքիդ պէս,
Դուն մէկ հատիկ
Բնտառիս մէջ հիւր հաւերուն ես փունիկ :
Ի՞նչ լըսելով խընտումէն
Կ'եղէ ագռաւն ինքիրմէն .